

Roksana Jankowska*

ORCID: 0009-0005-8571-0523

Karolina Lewandowska*

ORCID: 0009-0005-1953-850X

Lidia Lijewska*

ORCID: 0009-0004-8273-7168

Natalia Nowak*

ORCID: 0009-0009-8234-8484

Weronika Skonieczna*

ORCID: 0000-0001-6053-1506

Weronika Wąsikowska*

ORCID: 0009-0006-6104-7365

Paulina Wypij*

ORCID: 0009-0002-7405-5461

* *Uniwersytet Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy*
Wydział Prawa i Ekonomii

Efektywność profilowania w polskim postępowaniu karnym

Effectiveness of profiling in Polish criminal proceedings

Streszczenie

Celem niniejszego artykułu jest ukazanie współpracy pomiędzy prokuratorami a profilerami oraz jej efektywności. Profilowanie kryminalistyczne w Polsce obecnie nie jest narzędziem powszechnie wykorzystywanym w postępowaniu przygotowawczym oraz dowodowym. Należy zwrócić szczególną uwagę na to, że profilowanie wykorzystywane jest głównie w miejscach, gdzie się narodziło, m.in w Stanach Zjednoczonych. Analiza badań ankietowych ma na celu przedstawienie współpracy pomiędzy prokuratorami a psychologami specjalizującymi się w profilowaniu.

W badaniu przeprowadzonym przez autorów artykułu wśród prokuratorów z Polski okazało się, że większość z nich uważa profilowanie za skuteczną metodę dochodzeniową, jednakże tylko niewielka część badanych prokuratorów deklaruje stosowanie tej techniki w swojej pracy. Wnioski z artykułu wskazują na potrzebę dalszych badań w tej dziedzinie oraz na konieczność rozwoju odpowiedniego programu szkoleniowego oraz zwiększenia kadry profilerów, co umożliwiłoby skuteczne zastosowanie profilowania w praktyce prokuratorskiej.

Słowa kluczowe

profilowanie kryminalistyczne, przestępstwo, prokurator, wykrywalność, przestępca

Abstract

The purpose of this article is to show the cooperation between prosecutors and profilers and its effectiveness. Criminal profiling in Poland at present is not a tool that is widely used by way of pre-trial and evidentiary proceedings. Special attention should be paid to the fact that profiling is mainly used in places where it was born, such as the United States. The analysis of surveys is aimed at presenting the cooperation between prosecutors and psychologists specializing in profiling. In a survey conducted by the article's authors among prosecutors from Poland, it was found that most of them consider profiling to be an effective investigative method, however, only a small proportion of the prosecutors surveyed declared using the technique in their work. The article's conclusions point to the need for further research in this area and the need to develop an appropriate training program and increase the cadre of profilers, which would enable the effective application of profiling in prosecutorial practice.

Keywords

criminal profiling, crime, prosecutor, detectability, criminal

1. Profilowanie kryminalne

Zarówno w literaturze, jak i popkulturze coraz częściej napotkać można wyrażenie „profilowania sprawcy przestępstwa”. W ujęciu naukowym poprawnie brzmiącym terminem jest „profilowanie kryminalistyczne”. W dostępnych źródłach występują liczne definicje procesu związanego z tworzeniem profilu nieznanego sprawcy, zdaje się jednak, że najtrafniejszą prezentuje Bogdan Lach, pierwszy polski profiler współpracujący z policją¹. Jego zdaniem profilowanie kryminalistyczne to: „szereg czynności związanych z analizą śladów kryminalistycznych powstałych na miejscu zdarzenia, zachowania się sprawcy i ofiary na miejscu zdarzenia, zbieraniem danych wiktymologicznych, ich klasyfikacją i weryfikacją, które w rezultacie zmierzają do zbudowania logicznej, spójnej i zwartej charakterystyki sprawcy”². Należy pamiętać, że pomimo żmudnie i dokładnie przeprowadzanych przez specjalistów wyżej wskazanych czynności, jednogłośnie wskazanie konkretnej osoby i wytypowanie jej jako sprawcy jest niemożliwe, co wyraźnie podkreśla Brent

¹ J. Gołębiowski, *Profilowanie kryminalne*, Łomianki 2017, s. 28.

² B. Lach, *Profilowanie kryminalistyczne*, Warszawa 2014, s. 48.

E. Turvey³. Profilowanie pozwala bowiem na uzyskanie cech probabilistycznych⁴ pozwalających na odniesienie gotowego portretu wobec grupy ludzi, zawężając tym samym krąg osób możliwych do uznania za osoby podejrzane w sprawie.

Dzięki dostępnym źródłom można wymienić zarówno pierwszą próbę stworzenia profilu kryminalistycznego, jak i kolebkę nowoczesnego profilowania stanowiącego podwaliny współczesnej praktyki profilerkiej. Za pierwszy sporządzony profil uważa się pracę Thomasa Bonda pochodzącą z 1888 r. dotyczącą serii brutalnych zabójstw prostytutek w londyńskiej dzielnicy Whitechapel⁵. Z kolei początków nowoczesnego profilowania należy dopatrywać się w działaniach nowojorskiego psychiatry Jamesa Brussela, który w latach 50. XX w. w Stanach Zjednoczonych stworzył m.in. profil kryminalistyczny George'a Matesky'ego, którego opis przeszedł do historii. Jednak więcej informacji poświęconych tej kwestii zostało zawartych w dalszych częściach pracy.

Zdaniem innego psychologa kryminalnego, Jana Gołębiowskiego, sporządzony profil powinien znacznie wykraczać poza granice wytyczane przez nauki psychologiczne, badając jedynie te cechy sprawcy, które możliwe są do odkrycia tylko przez badania psychologiczne. Obligatoryjnie za to powinien wskazywać na możliwe cechy osobowości sprawcy, jego cechy społeczne, a także demograficzne czy nawet fizyczne⁶. Dodatkowo, do najważniejszych pytań, na jakie profiler powinien znaleźć odpowiedź i uwzględnić je w sporządzonym przez siebie profilu, według Gołębiowskiego należą: „Czy ofiara i sprawca znali się? Jakiego rodzaju była to znajomość? Jakie emocje ich łączyły? Czy sprawca znał miejsce w jakim dokonano przestępstwa i w jaki sposób jest z nim związany? Jaka była możliwa motywacja czynu? Czy sprawca cierpi na jakies specyficzne zaburzenia (psychiczne, w sferze seksualnej itd.)? Jakie zachowania sprawca mógł przejawiać w przeszłości? Jakie zachowania sprawca może przejawiać w przyszłości?”⁷. Na podstawie ostatniego pytania można stwierdzić, że profilowanie kryminalistyczne ma nie tylko spełniać funkcję pomocniczą w wytypowaniu oraz poszukiwaniu sprawcy danego przestępstwa, lecz ma za zadanie także wskazać, czego ewentualnie określona grupa osób może dopuścić się w przyszłości. Obecnie profilowanie kryminalistyczne wykorzystywane jest głównie

³ B.E. Turvey, *Criminal Profiling: An Introduction to Behavioral Evidence Analysis*, San Diego 2002, s. 335.

⁴ B. Lach, *op. cit.*, s. 14.

⁵ L.T. Atherley, *Profiling Ridgway: A Retrospective Analysis of Criminal Profiling through the Green River Investigation*, Master of Arts in Criminal Justice Theses. 5, Seattle 2010, s. 4.

⁶ J. Gołębiowski, *Profilowanie...*, s. 28.

⁷ *Ibidem*, s. 29.

w sprawach dotyczących następujących przestępstw: podpaień, zabójstw, zgwałceń, szantaży, porwań, napadów i kradzieży z włamaniem. Trzeba dodać, że najczęściej wykorzystywane jest w razie seryjnego popełniania powyższych przestępstw⁸.

Można jednak przypuszczać, że ta metoda kryminalistyczna, pomimo wielu przykładów jej przydatności, nie jest często i efektywnie wykorzystywana przez organy ścigania, w tym Prokuraturę. Niniejszy artykuł został sporządzony na podstawie wyników przeprowadzonego badania, którego celem była analiza efektywności wykorzystywania profilowania kryminalistycznego wśród prokuratorów. Dzięki tej pracy oraz wymienionym w niej wynikom przeprowadzonych przez nas badań przybliżone zostaną wszelkie kwestie związane zarówno z profilowaniem kryminalistycznym, jak i faktycznym sięganiem po tę metodę w postępowaniu przygotowawczym przez polskich prokuratorów.

1.1. Profilowanie kryminalne w Polsce

W latach 60. i 70. Janusz Reykowski i Adam Frączek podjęli się próby tworzenia profili psychologicznych sprawców, którzy w 1964 r. napadli na bank, znajdujący się w Warszawie przy ulicy Jasnej. W 1965 r. można dostrzec następne przejawy profilowania kryminalnego, ponieważ został sporządzony profil sprawcy, który dokonał morderstwa na 24-letniej kobiecie w Krakowie „nad Białuchą”⁹. Natomiast w 1972 r. na zlecenie Prokuratury Generalnej zostały sporządzone opinie kryminalistyczno-kryminologiczna i psychiatryczna, które pozwoliły na wytypowanie sprawcy Zdzisława Marchwickiego z 79% trafnością cech¹⁰. Nieco później, w 1983 r., dzięki inicjatywie podjętej przez kpt. Ryszarda Małaszką, w śledztwie oznaczonym kryptonimem „Skorpion” zastosowano „ankietę wstępnego opracowania sylwetki psychologicznej mordercy”. Za pierwszy polski profesjonalny profil kryminalny uznaje się opinię sporządzoną w 1986 r. przez Instytut Ekspertyz Sądowych z Krakowa. Opinia ta dotyczyła zabójstwa kobiety w Dąbrowie Tarnowskiej¹¹.

Początki profilowania w Polsce przypadają na przełom lat 70. i 80. Ówczesnie w polskojęzycznej nomenklaturze występowało określenie: „typowanie cech nieznanego sprawcy na podstawie analizy modus operandi”. Termin „profilowanie” pojawił się po raz pierwszy w Szkocji 1995 r. w sprawozdaniu dr. Macieja Szaszkiwi-

⁸ E. Gruza, M. Goc, J. Moszczyński, *Kryminalistyka, czyli o współczesnych metodach dowodzenia przestępstw*, wyd. I, Warszawa 2020, s. 48.

⁹ J. Gołębiowski, *Profilowanie...*, s. 45–46.

¹⁰ M. Wasiak, *Profilowanie kryminalne i lingwistyka kryminalistyczna jako multidyscyplinarne metody typowania sprawców przestępstw*, „Security, Economy & Law” 2016, no. 2(XI), (84–105), s. 89.

¹¹ J. Gołębiowski, *Profilowanie...*, s. 45–46.

cza *Profilowanie osobowości przestępców i ocena miejsca przestępstwa*. W 1999 r. policyjny psycholog, Bogdan Lach, wydał w „Przeglądzie Policyjnym” publikację *Niektóre psychologiczne determinanty tworzenia portretu psychologicznego sprawcy*. W tym samym roku termin ten wykorzystany został także w artykule zamieszczonym w „Nowinach Psychologicznych” autorstwa Teresy Jaśkiewicz-Obydzińskiej oraz Ewy Wach. Od tamtego czasu pojęcie profilowania stało się bardziej popularne w znaczeniu potocznym, ale też w znaczeniu profesjonalnym¹².

Jednym z pierwszych procesów w Polsce, w których wykorzystano profil kryminalny, była sprawa Wojciecha B. – „inkasenta z Małopolski”, oskarżonego w 1997 r. dokonanie serii zabójstw. Prof. Józef Gierowski w 1994 r. sporządził opinię, która miała wspomóc śledztwo w celu wskazania psychologicznych przesłanek typowania sprawcy zabójstwa¹³. Zaproponował on definicję, która wskazuje, że profilowanie kryminalne to „dochodzenie do krótkiej, dynamicznej charakterystyki związanej z ujawnianymi najważniejszymi cechami nieznanego sprawcy i przejawy jego zachowań”¹⁴.

Profilowanie kryminalistyczne wykonywane jest na potrzeby policji bądź prokuratury przez psychologów. Przydatność profilowania w działaniach organów ścigania uwarunkowana jest szerszą analizą, obejmującą nie tylko cechy psychologiczne, ale także możliwe cechy fizyczne, osobowościowe, społeczne i demograficzne¹⁵. Trafność profilu zależna jest od jakości zabezpieczonych śladów i dokonanych ekspertyz. Wykonany profil może zasugerować kierunek śledztwa i wyznaczyć jego dalszy przebieg. Jednocześnie może być bardzo pomocny w budowaniu strategii czy wyznaczenia najskuteczniejszego sposobu przesłuchania podejrzanego. Jednak nawet trafny i profesjonalnie sporządzony profil kryminalistyczny nie może być dowodem świadczącym o popełnieniu przez kogoś przestępstwa, gdyż nie identyfikuje osoby bezpośrednio i indywidualnie. Ma on jednak zastosowanie w tworzeniu wersji zdarzenia¹⁶.

W 2001 r. zostało sporządzonych 15 profili użytych w śledztwie (Bogdan Lach wskazuje na liczbę 19). W latach 2002–2003, według oficjalnego podsumowania pracy psychologów policyjnych, sporządzono 29 profili. W 2005 r. ich liczba

¹² J. Gołębiowski, K. Grochowska, *Profilowanie kryminalne na potrzeby sądu. Kontrowersje wokół przydatności*, [w:] M. Szostak, I. Dembowska (red.), *Innowacyjne metody wykrywania sprawców przestępstw. Materiały z konferencji*, Wrocław 2014, s. 120–121.

¹³ *Ibidem*, s. 133.

¹⁴ J. Gołębiowski, *Profilowanie...*, s. 27.

¹⁵ A. Lebedowicz, *Profilowanie nieznanego sprawcy zabójstwa*, „Kwartalnik Krajowej Szkoły Sądownictwa i Prokuratury” 2021, z. 2(42), s. 88.

¹⁶ J. Gołębiowski, *Profilowanie...*, s. 79–80.

wyniosła 45, a w 2009 r. – 86. W 2012 r. w porównaniu z poprzednimi latami wartość ta nie była aż tak znikoma, gdyż według danych KGP zostało sporządzonych 78 profili, natomiast w 2015 r. – 45. Rzeczywiste liczby mogły być znacznie wyższe, gdyż te podane odnoszą się jedynie do profili sporządzonych przez polskich psychologów policyjnych i nie obejmują one innych specjalistów¹⁷.

Bogdan Lach, pierwszy polski profiler, stwierdził, że profilowanie to kształtowanie wyobrażenia o kimś innym, a proces profilowania to szereg czynności związanych z analizą śladów, które w rezultacie zmierzają do zbudowania logicznej, spójnej i zwięzłej charakterystyki sprawcy¹⁸. Ponadto postrzega on profilowanie kryminalistyczne jako szereg czynności związanych z analizą śladów kryminalistycznych powstałych na miejscu zdarzenia, zachowania się sprawcy i ofiary na miejscu zdarzenia, ze zbieraniem danych wiktymologicznych, ich klasyfikacją i weryfikacją, które w rezultacie zmierzają do zbudowania logicznej, spójnej i zwięzłej charakterystyki sprawcy. Warto jednak zaznaczyć, iż niektórzy autorzy literatury przedmiotu odróżnili profilowanie psychologiczne od kryminalistycznego, wskazując, że są to działania różniące się skutecznością oraz wpływem na prowadzone postępowania¹⁹.

Bogdan Lach przedstawia profilowanie sprawców przestępstw jako złożoną procedurę, która dzieli się na cztery etapy. W pierwszym etapie należy zgromadzić jak najwięcej informacji dotyczących przestępstwa z możliwie największej liczby źródeł. Są to informacje pochodzące m.in. z policyjnych raportów, danych z autopsji lub zdjęć z miejsca przestępstwa. W drugim etapie należy podjąć próbę klasyfikacji przestępstwa na podstawie zebranych wcześniej danych. W trzecim etapie natomiast dokonuje się rekonstrukcji przestępstwa oraz tworzy się hipotezy dotyczące zachowania ofiary bądź ofiar, kolejności zdarzeń podczas przestępstwa, ale także *modus operandi*. Etap czwarty polega na konstruowaniu profilu sprawcy²⁰.

Prowadząc badania naukowe w zakresie profilowania kryminalistycznego, Bogdan Lach zastosował metody badawcze takie jak badania literatury przedmiotu oraz badania aktowe. Próba badawcza została zróżnicowana ze względu na rejon, w którym zaistniało dane przestępstwo, kategorie analizowanych spraw oraz wynik końcowy związany z procesem weryfikacji profili kryminalistycznych. W związku ze sprawami prowadzonymi na terenie funkcjonowania garnizonu śląskiego policji powstało 73% profili (222), natomiast pozostałe 27% dotyczyło spraw mających

¹⁷ *Ibidem*, s. 46–47.

¹⁸ *Ibidem*, s. 28.

¹⁹ B. Lach, *op. cit.*, s. 48.

²⁰ *Ibidem*, s. 48.

miejsce w innych rejonach kraju (82 profile). Sprawy, w których stworzono profile kryminalistyczne, podzielone zostały ze względu na rodzaj przestępstwa. W sprawie o zabójstwa sporządzono 168 profili, z czego 4 dotyczyły czynów seryjnych lub wielokrotnych, natomiast 164 dotyczyły czynów pojedynczych. W sprawie o zgwałcenia sporządzono 13 profili, przy czym 2 z nich dotyczyły czynów seryjnych lub wielokrotnych, a 11 czynów pojedynczych. W sprawie o obcowanie płciowe z małoletnim poniżej 15. roku życia wykonano 119 profili, w tym 7 dotyczących czynów seryjnych lub wielokrotnych, a 112 czynów pojedynczych. W przypadku podpalenia stworzono 4 profile – 3 dotyczące czynów seryjnych lub wielokrotnych, a 1 czynu pojedynczego. Łącznie 15 profili dotyczyło czynów seryjnych lub wielokrotnych, a 289 czynów pojedynczych²¹.

Po analizie zgromadzonego materiału wyłączonych zostało 98 spraw, w których wykonany profil kryminalistyczny nie pozwolił na weryfikację postawionych hipotez. Sprawy te zostały umorzono w związku z niewykryciem sprawcy albo sprawców, lub wydaniem wyroku uniewinniającego w stosunku do sprawcy (32,2% wszystkich spraw, w których sporządzono profile kryminalistyczne). Analizie poddanych zostało zatem 206 spraw (67,8% wszystkich spraw), ponieważ umożliwiały one dokonanie weryfikacji hipotez postawionych w profilach kryminalistycznych. W przypadku zabójstw 109 spraw zakończono ujawnieniem sprawcy, natomiast 59 spraw umorzono lub zakończono wyrokiem uniewinniającym. W sprawach o zgwałcenia 10 przypadków zakończono ujawnieniem sprawcy, a 3 umorzono lub zakończono wyrokiem uniewinniającym. W przypadku przestępstwa obcowania płciowego z małoletnim poniżej 15. roku życia 84 sprawy zakończono ujawnieniem sprawcy, a 35 – umorzeniem lub zakończeniem wyrokiem uniewinniającym. W sprawach o podpalenia natomiast 3 sprawy zakończono ujawnieniem sprawcy, a 1 umorzono lub zakończono wyrokiem uniewinniającym. Podsumowując, profilowanie kryminalistyczne wykorzystywane jest najczęściej w sprawach zabójstw oraz w sprawach obcowania płciowego z małoletnim poniżej 15. roku życia. Najrzadziej profilowanie kryminalistyczne wykorzystywane jest w sprawach zgwałceń i podpałen²².

W Polsce weryfikacji przydatności profili dokonał zespół z Instytutu Ekspertyz Sądowych z Krakowa. W 2002 r. Małgorzata Kowanetz przedstawiła wyniki 35 wypełnionych przez prokuratury ankiet. Z badań wynika, że profilowanie używane jest zdecydowanie za późno – 85% profili było sporządzonych w fazie zaawansowanej

²¹ *Ibidem*, s. 20–22.

²² *Ibidem*, s. 22.

lub końcowej śledztwa. Jednak ich wykorzystanie zostało ocenione pozytywnie przez 60% ankietowanych, 68% wskazuje, że ukierunkowało poszukiwania sprawy, 62% stwierdza, że dzięki profilowaniu możliwe było zawężenie kręgu podejrzanych, a 50% wskazuje, że pozwoliło na usystematyzowanie zgromadzonego materiału, który dotyczył sprawy²³.

Kacper Gradoń w swojej publikacji podejmuje temat utworzenia wyodrębnionej bazy danych, która służyłaby wyłącznie profilowaniu kryminalnemu. Byłaby zasilana przez informacje pochodzące z dostępnych baz danych – zarówno policyjnych, jak i zewnętrznych. W szczególności z Krajowego Systemu Informacyjnego Policji, Systemu Meldunku Informacyjnego, Kartoteki Skazanych i Tymczasowo Aresztowanych, Systemu Informacyjnego Schengen, Ewidencji Ludności PESEL, Centralnej Ewidencji Pojazdów i Kierowców, Ewidencji Cudzoziemców, Rejestru Podmiotów Gospodarczych oraz innych baz danych, które znajdują się w posiadaniu instytucji służb państwowych. W celu zachowania bezpieczeństwa danych i stabilności systemu zakłada się, że baza ta przejmowałaby dane ze wszystkich możliwych baz, jednak nie byłoby możliwe korzystanie z całej bazy i jej zasobów przez dysponentów²⁴.

1.2. Profilowanie kryminalne na świecie

Profilowanie kryminalne jest związane z nurtem myślowym, który istnieje już od wieków i odnosi się kolejno do psychologii naiwnej, psychologii klinicznej oraz psychologii eksperymentalnej, która jest związana z postrzeganiem społecznym. Wskazuje się, że od najwcześniejszych czasów formułowano tezy związane z ciągiem przyczynowo-skutkowym różnych zachowań a cechami psychicznymi i fizycznymi danej jednostki. Najstarsze koncepcje dotyczące profilowania pochodzą od Hipokratesa, który w V w. p.n.e. szukał stałych tendencji w budowie ciała i zachowaniu jednostki w zależności od występowania u niej jednego z soków życiowych. Ta teoria filozoficzna była rozwijana w II w. n.e. przez Galena, który jest uważany za twórcę typologii charakterów. U schyłku XVIII w. Johan Lavater rozwijał fizjonomikę, a Franz Gall frenologię. Obie metody zajmowały się kwestiami związanymi z głową i czaszką. Próbowano nimi opisać m.in. przestępców²⁵.

Cesare Lombroso, XIX-wieczny włoski naukowiec, podejmował próby wnioskowania o charakterze człowieka na podstawie budowy jego ciała. Owocem pracy

²³ J. Gołębiowski, *Profilowanie...*, s. 83–84.

²⁴ K. Gradoń, *Zabójstwo wielokrotne, profilowanie kryminalne*, Warszawa 2010, s. 252, 254.

²⁵ B. Lach, *op. cit.*, s. 35.

Włocha była wydana w latach 70. XIX w. książka *L'uomo delinquente*, co oznacza „człowiek zbrodniarz”. Nauka głoszona przez Lombrosa stała się na tyle popularna, że zaczęto ją stosować w Polsce. Niemiec, Ernst Kretschmer, wydał w 1921 r. dzieło, w którym wskazywał zależności między budową ciała a skłonnościami do chorób psychicznych oraz charakterystycznymi właściwościami psychicznymi, które występują u normalnych, niezaburzonych ludzi. Zgodnie z tą koncepcją uważano, że w przypadku występowania konkretnych cech wyglądu można spodziewać się występowania określonych zachowań. Odkrycie Niemca jest na tyle istotne, że gdy odwróci się jego teorię można zauważyć, iż na podstawie zachowania można określić wygląd osoby²⁶.

Amerykański naukowiec, William Sheldon, kontynuował prace badawcze Kretschmera. Badał cechy temperamentu, analizował budowę ciała, wygląd oraz historię życia jednostki. Badacz doszedł do wniosku, że istnieje spora zbieżność między budową ciała a typem temperamentu. Z teorii Amerykanina skorzystał Robert Ressler, który stworzył portret psychologiczny „wampira z Sacramento”²⁷.

Bonda i Lach wskazują, że ojcem profesjonalnego profilowania kryminalnego jest James Brussel, którego poproszono o pomoc przy wskazaniu „szalonego bombiarza”, który w latach 50. i 60. XX w. podkładał ładunki wybuchowe w budynkach na terenie Chicago²⁸. Z kolei amerykański badacz Norbert Ebisike dokonał szczegółowego opisu działania Brussa; na podstawie akt sprawy, dokumentacji fotograficznej z miejsc zdarzeń, relacji świadków oraz listów pisanych przez przestępcę do organów ścigania, Brussel stworzył bardzo dokładny profil, dzięki któremu udało się trafnie wytypować sprawcę – George’a Metesky’ego²⁹.

Wśród współczesnych modeli profilowania kryminalnego najbardziej szczegółowy opis procedur związanych z profilowaniem został sporządzony przez Douglasa, Resslera, Burgessa i Hartmana w 1986 r. W swojej pracy dokonali oni podziału procedur na sześć etapów, do których należą dane wejściowe profilowania, modele decyzyjno-procesualne, ocena przestępstwa, profil kryminalny, śledztwo oraz ujęcie sprawcy³⁰.

²⁶ J. Gołębiowski, *Umysł przestępcy. Tajniki kryminalnego profilowania psychologicznego*, Kraków 2021, s. 50–51.

²⁷ B. Lach, *op. cit.*, s. 36.

²⁸ K. Bonda, B. Lach, *Zbrodnia niedoskonała. Największe zagadki kryminalne ostatnich lat rozwiązane przez polskiego profilerę*, Chorzów 2012, s. 14–16.

²⁹ N. Ebisike, *The use of offender profiling evidence in criminal cases*, GGU Digital Commons, Theses and Dissertations form 2023, San Francisco, California 2007, s. 44–45.

³⁰ S.J. Hicks, B.D. Sales, *Profilowanie kryminalne*, Warszawa, 2020, s. 13.

W Malezji uważano, że w sporządzaniu profilu sprawcy należy uwzględnić zwyczaj i kulturę. Dominujące cechy sprawców były ściśle związane z demografią i praktykami lokalnego społeczeństwa, w którym popełniono przestępstwo. W 2013 r. na profilowanie kryminalne zwróciły uwagę organizacje pozarządowe i media. Wówczas Sekretarz Generalny Ministerstwa Spraw Wewnętrznych, Datuk Seri Abdul Rahim Mohamad Radzi, wskazał na grupy etniczne, których członkowie popełniali najczęściej przestępstw w Malezji. Zaskakujące, że nie byli to Malezyjczycy, a Hindusi i Chińczycy. Według Jerala Josepha tzw. trend przestępstw rasowych wpłynął na wzrost dyskryminacji rasowej w Malezji. Jego zdaniem taki sposób profilowania osłabiał jedność państwa, które było zamieszkiwane przez różne narodowości. Co więcej, prowadziło to do naruszenia równości, którą gwarantowały obywatelom akty prawa³¹.

Mimo że profilowanie kryminalne nie stanowi nieomyślnej metody typowania sprawców przestępstw, to wielokrotnie korzystano z niej w celu stworzenia sądowej opinii eksperckiej m.in. w Polsce, Stanach Zjednoczonych, Wielkiej Brytanii oraz Australii. Profilerę powołuje się zazwyczaj w przypadku poszlakowych procesów karnych dotyczących zabójstw, gdy prokuratura nie ma wystarczającej ilości dowodów, aby zgodnie określić sprawcę. W Stanach Zjednoczonych, które są pionierem wprowadzania profilowania na sale sądowe, dopuszczalność dowodu naukowego ze stworzonego profilu uregulowana jest przez reguły Frye z 1923 r. oraz Dauberta z 1993 r. W Wielkiej Brytanii trudno było przekonać organy ścigania do uznania profilowania. Do 2002 r. w sądach nie respektowano tego rodzaju dowodów³². Profilowanie kryminalne stosuje się także m.in. w Szwecji, Finlandii, Nowej Zelandii, Niemczech, Kanadzie, Republice Południowej Afryki, Malezji, Irlandii, Rosji, Holandii oraz w Zimbabwie.

2. Rola prokuratora w procesie wykrywania sprawcy

Prokuratura jest instytucją stojącą na straży sprawiedliwości, której zadania koncentrują się na ściganiu przestępstw. Określenie „ściganie przestępstw” obejmuje wykrywanie i ujęcie sprawcy, zebranie i utrwalenie dowodów, działania zmierzające do ukarania sprawcy oraz wykonywanie wobec niego orzeczonej kary³³. Pro-

³¹ M. Mustaffa, M. Helmi Md Said, M. Amrullah Bin Drs Nasrul, M. Sayuti Hassan, *Criminal Profiling Then and Now: Prospect and Challenges in Malaysia*, „Academic Journal of Interdisciplinary Studies” 2022, no. 1, s. 85.

³² J. Gołębiowski, K. Grochowska, *op. cit.*, 127–129.

³³ A. Dziergawka, *Komentarz do art. 2*, [w:] P. Drebnkowski (red.), *Prawo o prokuraturze. Regulamin wewnętrznego urzędowania powszechnych jednostek organizacyjnych prokuratury. Komentarz*, wyd. 1, Warszawa 2021, Legalis.

kuratorzy wykonują swoje obowiązki przez m.in. prowadzenie lub nadzorowanie postępowania przygotowawczego w sprawach karnych oraz sprawowanie funkcji oskarżyciela publicznego przed sądami³⁴.

Analizując postępowanie z wykorzystaniem narzędzia, jakim jest profilowanie, należy zauważyć, iż profiler ściśle współpracuje zarówno z funkcjonariuszami policji, jak i prokuratorem prowadzącym sprawę. Wspomaga on organy ścigania w kierowaniu śledztwem. Opisuje i identyfikuje przestępstwo, starając się podać cechy sprawcy, które mają ułatwić jego ustalenie. Jest to funkcja wyłącznie pomocnicza, lecz niejednokrotnie niezwykle potrzebna. W przeciwieństwie do wizerunku medialnego, profilerzy nie stanowią jednak *panaceum* na nierozwiązywalne sprawy, które trudno rozwikłać standardowymi metodami. Im większe śledztwo, tym więcej różnych narzędzi wykorzystywanych jest do wykrycia sprawcy, na przykład medycyna sądowa, kryminalistyka, jak również rozwijające się nowoczesne metody DNA czy informatyki śledczej. Profil kryminalistyczny jest właśnie jednym z takich narzędzi³⁵.

W postępowaniach sądowych profiler najczęściej proszony jest o typowanie cech sprawcy takich jak: wiek, zaburzenia psychiczne, cechy konstytucjonalne albo ewentualne dewiacje seksualne³⁶. Profilowanie kryminalistyczne używane jest jednak głównie w dochodzeniu lub śledztwie prowadzonym przez policję (najczęściej pod nadzorem prokuratury). Wtedy też prokurator prowadzący daną sprawę musi zdecydować o skorzystaniu z pomocy profilera, a następnie go powołać. W piśmactwie procesowym i postanowieniach organu procesowego o powołaniu biegłego można spotkać sformułowania takie jak: „sporządzenie profilu psychologicznego”, „sporządzenie sylwetki psychofizycznej nieznanego sprawcy” czy „sporządzenie sylwetki psychospołecznej”³⁷. Prokuratorzy formułują najczęściej prośby odnoszące się do ustalenia głównego motywu działania sprawcy, hipotetycznego zrekonstruowania przebiegu zdarzenia, a także opracowania taktyki przesłuchania sprawcy³⁸. Profil kryminalny najczęściej pojawia się w poszlakowych sprawach karnych (głównie o zabójstwa), gdy prokuratura nie dysponuje „twardymi” dowodami przeciwko podejrzanemu³⁹.

³⁴ Art. 3 § 1 ustawy z dnia 28 stycznia 2016 r. – Prawo o prokuraturze, Dz. U. z 2016 r. poz. 177.

³⁵ M. Szkudlarski, *Jak profiluje się przestępców*, 2019, <https://studia.pl/jak-profiluje-sie-przestepcow/> [dostęp: 15.11.2022].

³⁶ B. Lach, *op. cit.*, s. 67.

³⁷ J. Gołębiowski, K. Grochowska, *op. cit.*, s. 121.

³⁸ B. Lach, *op. cit.*, s. 67.

³⁹ J. Gołębiowski, K. Grochowska, *op. cit.*, s. 121.

Zadaniem prokuratora jest także wprowadzenie profilerów w sprawę. Zdarza się, że profiler partneruje organom ścigania już na miejscu zdarzenia. Często jednak dopiero w ciągu kilku pierwszych dni działań okazuje się, że sprawa nie jest łatwa i ewidentna. Zapada wtedy decyzja, aby skorzystać z dodatkowych i mniej standardowych metod, m.in. z pomocy profilerów, którzy zapoznają się ze sprawą dopiero z akt postępowania. Prokurator zatem wspomaga profilerów w jego działaniu pod kątem prawnym⁴⁰.

Na etapie procesu wykrywczego sporządzony profil kryminalny może być użyteczny w kilku aspektach. Pozwala on zdecydować o związku (przestępstwa seryjne) lub jego braku między oddzielnymi przestępstwami. Umożliwia ograniczenie w śledztwie liczby potencjalnych podejrzanych oraz wytypowanie osób, które ze względu na tło psychologiczne spełniają kryteria sprawcy. Dodatkowo profil kryminalistyczny może być przydatny w prognozowaniu ewentualnej eskalacji dokonanego przestępstwa, a także w sugerowaniu określonego kierunku w śledztwie⁴¹. W świetle aktualnego stanu wiedzy trafne wydaje się stwierdzenie, że przydatność porad profilerów objawia się nie w dostarczaniu dokładnych opisów sprawców przestępstw, lecz w udzielaniu pomocy prowadzącym śledztwo w zakresie uporządkowania dotychczas zebranych w sprawie materiałów, w spojrzeniu na sprawę z innego punktu widzenia oraz upewnieniu się, że nie przeoczono żadnego istotnego wątku. Zdaniem prokuratorów portrety pozwalają ukierunkować poszukiwania sprawcy, zawęzić krąg podejrzanych, usystematyzować materiał zebrany w śledztwie oraz spojrzeć w nowy sposób na śledztwo. Dzięki temu po otrzymaniu portretów psychologicznych prokuratorzy mogą podejmować kolejne czynności prawne, takie jak przesłuchanie dodatkowych świadków, zlecenie sporządzenia nowych ekspertyz oraz w pojedynczych przypadkach eksperymenty procesowe, inne czynności operacyjne, zatrzymanie osoby podejrzanej, a także przedstawienie zarzutu dokonania przestępstwa. Większa część spraw zostaje jednak umorzona, co zdaniem Instytutu Ekspertyz Sądowych wynika z faktu, że zbyt późno zleca się opracowanie opinii typologicznych, gdy wiele istotnych czynności operacyjnych nie może już zostać podjętych. Dlatego też prokuratorzy prowadzący daną sprawę odgrywają niezwykle istotną rolę, jeżeli chodzi o czas działań w celu powołania profilerów⁴².

⁴⁰ M. Szkudlarski, *op. cit.*

⁴¹ J. Gołębiowski, *Umysł przestępcy...*, s. 115.

⁴² K. Olszak-Häußler, *Trafność, rzetelność i przydatność profilowania kryminalnego*, „Wojskowy Przegląd Prawniczy” 2015, nr 4, s. 1.

Wiele zależy od umiejętności prokuratora oraz układania stosunków z biegłymi na zasadzie partnerstwa. Zaleta partnerstwa polega na tym, że nie rozmywając granic kompetencyjnych, pozwala ona obu stronom tego układu lepiej realizować ich cele prakseologiczne i procesowe. Dlatego szeroka jest przestrzeń racjonalnego oddziaływania prokuratora na sprawność i efektywność czynności biegłych. To założenie wynika z obowiązku i zarazem przywileju prokuratora ustawicznego wyszukiwania i precyzowania wątpliwości w danej sprawie. Bez nich nie spełniałby on powinności zadawania pytań istotnych dla śledztwa. Organizując współpracę z profilerami, należy pamiętać, że człowiek jako istota skomplikowana i dynamiczna nie może być poznany całkiem jednoznacznie. Prokurator, podejmując współpracę z profesjonalistami, może uzyskać przydatne informacje nie tylko w zakresie profilowania psychologicznej sylwetki nieznanego przestępcy jako kryterium jego typowania i eliminacji, ale służące także do obmyślenia wersji śledczych oraz opiniowania o poczytalności, które w praktyce jest zadaniem najczęstszym i najważniejszym⁴³.

Profiler zwykle załącza również rekomendacje co do metod oraz taktyki dalszego prowadzenia postępowania, szczególnie w zakresie uzupełniania ujawnionych luk dowodowych bądź źródeł niepewności w ustaleniach. Ponadto punktem odniesienia analizy dowodowej są potrzeby prokuratora, gdyż jego praca dotyczy poszukiwania i przedstawiania środków dowodowych, a dokument z przeprowadzonej analizy może pełnić rolę „mapy drogowej” dla oskarżyciela, jak również dobrze zorganizowanego przeglądu oraz podsumowania materiału dowodowego dla sądu⁴⁴.

3. Wyniki badań

Uzupełnieniem powyższych rozważań będzie analiza wyników przeprowadzonych badań ankietowych⁴⁵. Ankieta składała się z jedenastu pytań nawiązujących do instytucji profilerów oraz efektywności profilowania wśród prokuratorów.

⁴³ J. Gurgul, *Zadania i rola prokuratora w opiniowaniu sądowo-psychiatrycznym*, „Problemy Kryminalistyki” 2000, nr 227, s. 14–18.

⁴⁴ R. Wielki, *Typy kryminalistycznej analizy informacji*, „Prokuratura i Prawo” 2022, nr 1, s. 41.

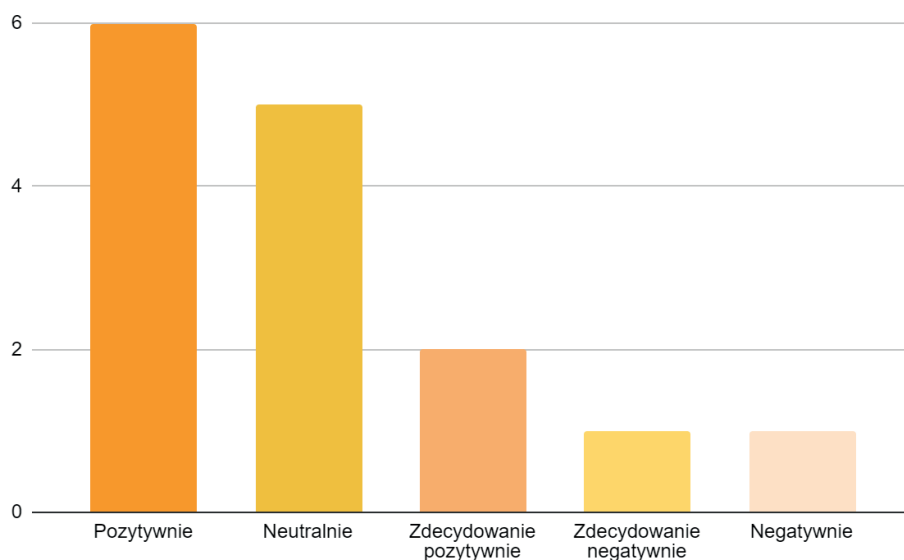
⁴⁵ Ankieta anonimowa, przeprowadzona za pośrednictwem formularza rozesłanego do kilkunastu prokuratur na terenie Polski, w okresie od 10.02.2021 r. do 12.05.2021 r.; udzielono 224 odpowiedzi; 126 kobiet (56,3%) i 98 mężczyzn (43,7%); województwo, w jakim pracuje ankietowany: wielkopolskie – 84 (37,5%), mazowieckie – 83 (37,1%), lubelskie – 43 (19,2%), kujawsko-pomorskie – 13 (5,8%), pomorskie – 1 (0,4%); staż pracy prokuratora: więcej niż 15 lat – 100 (44,6%), od 10 do 15 lat – 51 (22,8%), od 5 do 10 lat – 29 (12,9%), mniej niż 5 lat – 43 (19,2%).

Dane zamieszczone w początkowej metryczce nie wykazują żadnych znaczących korelacji pomiędzy płcią czy też zawodowym doświadczeniem w stosunku do badanego zjawiska.

Na pytanie pierwsze – „Czy zna Pan/Pani jakiegoś profilerę osobiście?” – aż 218 ankietowanych (97,3%) udzieliło odpowiedzi „nie”, tylko 6 osób (2,7%) zaznaczyło odpowiedź „tak”. Wynik ten może świadczyć o tym, iż instytucja profilerów w Polsce jest słabo rozwinięta, a liczba osób zajmujących się tą specjalizacją jest mocno ograniczona.

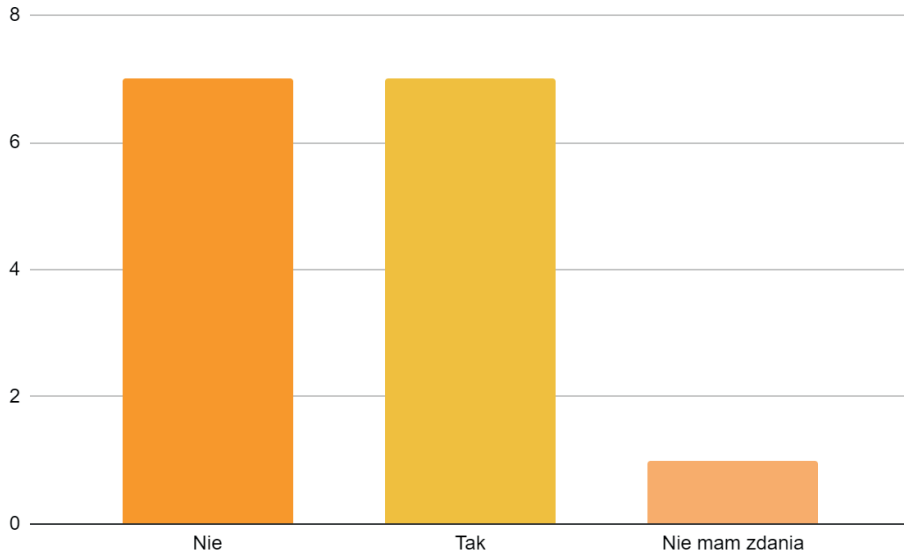
Pytanie drugie skupiało się na korzystaniu z usług profilerów przez prokuratorów. Tylko 15 osób (6,7%) odpowiedziało twierdząco na to pytanie, pozostałych 209 ankietowanych (93,3%) nigdy nie miało styczności w pracy z profilerem czy też profilowaniem kryminalistycznym.

Pytania nr 3–5 były skierowane do osób, które zaznaczyły odpowiedź twierdzącą na pytanie nr 2. Wyniki tych pytań zamieszczono w poniższych wykresach.

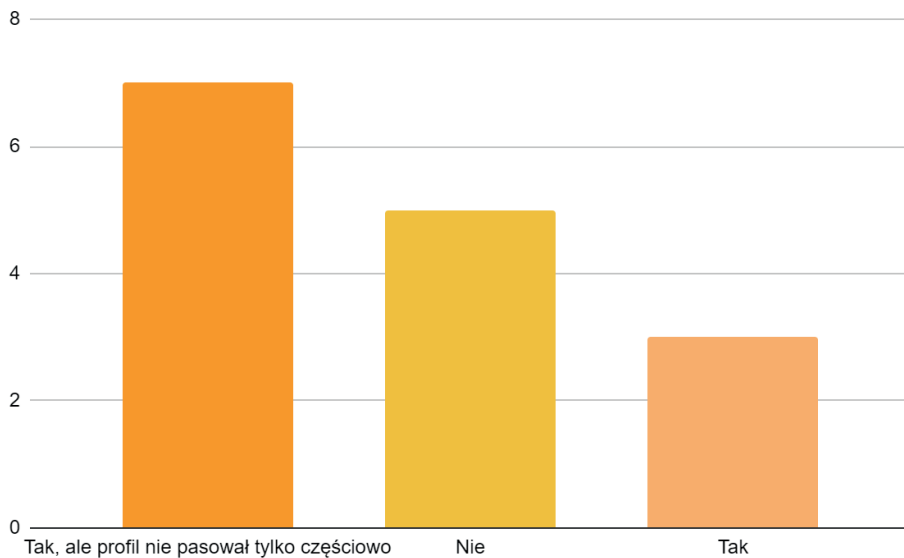
Wykres. 1. Pytanie nr 3. Jak ocenia Pan/Pani ostatnią współpracę z profilerem?

Źródło: Opracowanie własne na podstawie anonimowych badań ankietowych.

Wykres 2. Pytanie nr 4. Czy wykorzystana pomoc profilera umożliwiła zawężenie kręgu podejrzanych i ukierunkowanie poszukiwań sprawcy?

Źródło: Opracowanie własne na podstawie anonimowych badań ankietowych.

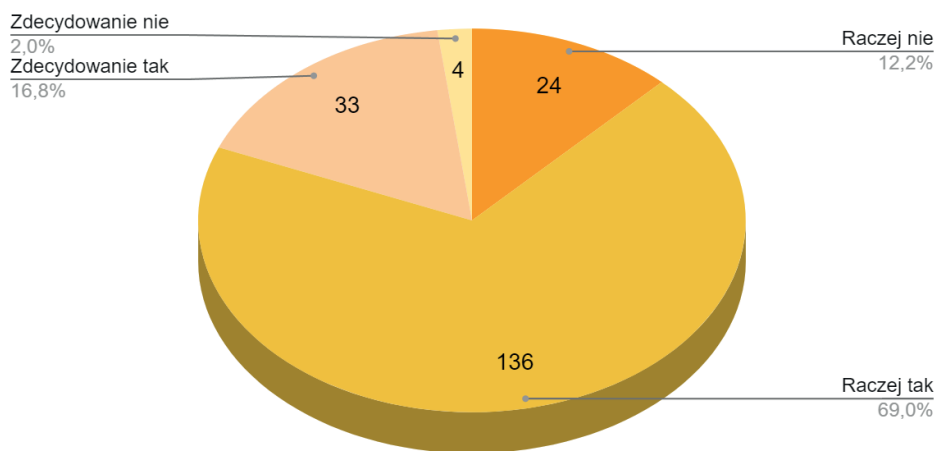

Wykres 3. Pytanie nr 5. Czy w Pana/Pani karierze zdarzyło się, że sporządzony profil sprawcy był nietrafny i całkowicie nie pasował do tej osoby?

Źródło: Opracowanie własne na podstawie anonimowych badań ankietowych.

Wyniki przedstawione na powyższych wykresach nasuwają kilka wniosków. Przede wszystkim ocena współpracy pomiędzy prokuratorem a profilerem w ponad połowie przypadków była oceniana pozytywnie. Skuteczność stwarzanych profili kryminalistycznych była oceniona równo po połowie, trudno więc stwierdzić, na jakim poziomie pracują polscy profilerzy. Pytanie nr 5 „Czy w Pana/Pani karierze zdarzyło się, że sporządzony profil sprawcy był nietrafny i całkowicie nie pasował do tej osoby?” pokazuje, że tworzone profile w 80% (nie – 5 [33,3%], tak, ale profil nie pasował tylko częściowo – 7 [46,7%]) pasowały lub pasowała tylko pewna część stworzonego profilu. Daje to dużą skuteczność wykrywania sprawców przestępstw oraz rzutuje na szybsze i sprawniejsze działania w ujęciu sprawcy.

Pytanie nr 6 wskazuje na pożądaną – z punktu widzenia skuteczności prowadzenia śledztwa – chęć podjęcia przez prokuratora współpracy z profilerem. Dotyczyło bowiem kwestii ewentualnego nawiązania współpracy z profilerem w przypadku, gdyby zaistniała ku temu możliwość. Odpowiedzi przedstawia wykres 4.

Wykres 4. Pytanie nr 6. Czy w przypadku pojawienia się możliwości skorzystania z pomocy profilera (być może po raz kolejny) zdecydował(a)by się na to Pan/Pani?

Źródło: Opracowanie własne na podstawie anonimowych badań ankietowych.

Kolejne pytanie nr 7 „Czy uważa Pan/Pani, że gdyby w niektórych sprawach skorzystano z pomocy profilera, ich prowadzenie przebiegałoby efektywniej i przyczyniło się do powstania przełomu w sprawie?” – po raz kolejny podkreśla potrzebę i chęć nawiązania współpracy z profilerem na czas prowadzenia postępowania przygotowawczego. Niestety, obok dużego zainteresowania podjęciem takiej współpracy spora liczba ankietowanych osób deklaruje obojętność, nie mając w tym temacie zdania. 23 osoby (10,8%)

odpowiedziało na pytanie „zdecydowanie tak”, „raczej tak” zaznaczyło aż 90 osób (42,5%), 22 ankietowanych (10,4%) odpowiedziało „raczej nie”, a zaledwie 4 (1,9%) „zdecydowanie nie”. 73 ankietowanych (34,4%) nie ma zdania na ten temat.

Odpowiedzi na kolejne, jedenaste pytanie zostały zestawione w tabeli 1.

Tabela 1. Pytanie nr 8. Czy uważa Pan/Pani, że profile kryminalne tworzone przez zawodowych profilerów są dokładniejsze niż zbiór wyselekcjonowanych informacji stworzony przez funkcjonariuszy organów ścigania?

Odpowiedź	Liczba odpowiedzi	Procent odpowiedzi
Zdecydowanie tak	16	7,5%
Raczej tak	67	31,3%
Nie mam zdania	102	47,7%
Raczej nie	24	11,2%
Zdecydowanie nie	5	2,3%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie anonimowych badań ankietowych.

Na tak postawione pytanie najwięcej ankietowanych zaznacza, że nie ma zdania na ten temat. Jednakże większość respondentów udzieliło odpowiedzi twierdzących: „zdecydowanie tak” oraz „raczej tak”, co w kontekście prowadzonych badań oraz poprzednio udzielanych odpowiedzi jest zadowalające.

Kolejne pytanie nr 9 – „Czy uważa Pan/Pani, że prokuratorzy oraz inne osoby pracujące w organach ścigania powinny przechodzić szkolenia z zakresu profilowania, aby posiadać większą wiedzę w tym zakresie i tym samym usprawnić system działania związany z ujmowaniem sprawców?” – i udzielone na nie odpowiedzi potwierdzają ujawnioną potrzebę wykorzystania specjalistycznej wiedzy w trakcie postępowania przygotowawczego. 89 osób (41%) zaznaczyło, że takie szkolenia powinny być obowiązkowe dla wszystkich funkcjonariuszy organów ścigania, natomiast 31 ankietowanych (14,3%) twierdzi, że powinno to dotyczyć tylko prokuratorów. 36 osób (16,6%) uważa, że nie jest to potrzebne, a 61 ankietowanych (28,1%) nie ma w tej kwestii zdania.

Kolejna część badania, dotycząca liczby profilerów w Polsce, ponownie została zobrazowana w tabeli. Duża część respondentów wskazuje na konieczność wzrostu liczby profilerów w Polsce, jednak niemal dwukrotnie więcej ankietowanych nie ma na ten temat zdania – prawdopodobnie jest to efekt braku doświadczenia wielu prokuratorów we współpracy z tymi specjalistami.

Tabela 2. Pytanie nr 10. Czy Pana/Pani zdaniem ilość profilerów w Polsce powinna wzrosnąć?

Odpowiedź	Liczba odpowiedzi	Procent odpowiedzi
Tak, musi natychmiast wzrosnąć, zapotrzebowanie przez organy ścigania jest bardzo duże	10	4,5%
Tak, ilość profilerów w Polsce powinna wzrosnąć, ale nie musi to odbyć się natychmiast, nie jest to sprawa niecierpiąca zwłoki	65	30%
Nie, teraz ilość profilerów jest optymalna i w pełni wystarczająca	14	6,5%
Nie mam zdania	128	59%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie anonimowych badań ankietowych.

Ostatnie pytanie 11., zarazem wieńczące i podsumowujące całą ankietę, zwraca uwagę na stosunek respondentów do profilowania kryminalistycznego. Na tak przedstawioną kwestię – „Jaki jest Pana/Pani stosunek do profilowania” – odpowiedzi udzielone zostały następująco: „Pozytywny, udział profilerów jest niezwykle istotny” – 42 osoby (19,7%), a przeciwnie „Negatywny, udział profilerów jest zbędny i niczego nie wnosi” – 8 osób (3,8%). Z kolei stosunek neutralny (ze wskazaniem, że udział profilerów czasami pomaga w śledztwie) mają aż 163 osoby (76,5%). Przyczyną tego, podobnie jak wcześniej, może być niewielkie doświadczenie wielu prokuratorów w zakresie współpracy z profilerem. Hipoteza ta nabiera większego prawdopodobieństwa w zestawieniu z odpowiedziami udzielanymi na poprzednie pytania.

Podsumowanie

Przeprowadzone badanie dało bardzo klarowny obraz aktualnego stanu efektywności profilowania wśród polskich prokuratorów. Ukazało dotychczasową tendencję ubożego korzystania z pomocy profilerów w trakcie postępowania przygotowawczego przy równoczesnym sporym zainteresowaniu i zapotrzebowaniu na usługi osób tej specjalizacji. Pomoc profilerów mogłaby pozwolić na przyspieszenie odnalezienia sprawcy, jednocześnie usprawniając działania organów ścigania. Nie da się ukryć, że wskazane dane ukazujące niewielki udział profilerów w śledztwie mogą wynikać z małej liczby osób wykonujących ten zawód w naszym kraju – trzeba pamiętać, że w Polsce wciąż nie ma formalnego kierunku studiów czy specjali-

stycznej szkoły przygotowującej zainteresowanych do świadczenia takiego rodzaju pomocy organom ścigania. Obecni profilerzy to najczęściej absolwenci wydziałów psychologii występujących na większości polskich uczelni. Być może ta sytuacja ulegnie zmianie, gdy świadomość społeczna dotycząca potrzeby i skuteczności działania profilerów wzrośnie w kolejnych latach, wskazując w szczególności na środowisko funkcjonariuszy organów ścigania.

Bibliografia

Akty prawne

Ustawa z dnia 28 stycznia 2016 r. – Prawo o prokuraturze, Dz. U. z 2016 r. poz. 177.

Literatura

Atherley L.T., *Profiling Ridgway: A Retrospective Analysis of Criminal Profiling through the Green River Investigation*, Master of Arts in Criminal Justice Theses. 5, Seattle 2010.

Bonda K., Lach B., *Zbrodnia niedoskonała. Największe zagadki kryminalne ostatnich lat rozwiązane przez polskiego profilerów*, Chorzów 2012.

Dziergawka A., *Komentarz do art. 2*, [w:] P. Drembkowski (red.), *Prawo o prokuraturze. Regulamin wewnętrznego urzędowania powszechnych jednostek organizacyjnych prokuratury. Komentarz*, wyd. 1, Warszawa 2021, Legalis.

Ebisike N., *The use of offender profiling evidence in criminal cases*, GGU Digital Commons, Theses and Dissertations form 2023, San Francisco, California 2007.

Gołębiowski J., Grochowska K., *Profilowanie kryminalne na potrzeby sądu. Kontrowersje wokół przydatności*, [w:] M. Szostak, I. Dembowska (red.), *Innowacyjne metody wykrywania sprawców przestępstw. Materiały z konferencji*, Wrocław 2014.

Gołębiowski J., *Profilowanie kryminalne*, Łomianki 2017.

Gołębiowski J., *Umysł przestępcy. Tajniki kryminalnego profilowania psychologicznego*, Kraków 2021.

Gradoń K., *Zabójstwo wielokrotne, profilowanie kryminalne*, Warszawa 2010.

Gruza E., Goc M., Moszczyński J., *Kryminalistyka, czyli o współczesnych metodach dowodzenia przestępstw*, wyd. I, Warszawa 2020.

Gurgul J., *Zadania i rola prokuratora w opiniowaniu sądowo-psychiatrycznym*, „Problemy Kryminalistyki” 2000, nr 227.

Hicks S.J., Sales B.D., *Profilowanie kryminalne*, Warszawa 2020.

Lach B., *Profilowanie kryminalistyczne*, Warszawa 2014.

Lebiedowicz A., *Profilowanie nieznanymi sprawców zabójstw*, „Kwartalnik Krajowej Szkoły Sądownictwa i Prokuratury” 2021, z. 2(42).

Mustaffa M., Helmi Md Said M., Amrullah Bin Drs Nasrul M., Sayuti Hassan M., *Criminal Profiling Then and Now: Prospect and Challenges in Malaysia*, „Academic Journal of Interdisciplinary Studies” 2022, nr 1.

Olszak-Häußler K., *Trafność, rzetelność i przydatność profilowania kryminalnego*, „Wojskowy Przegląd Prawniczy” 2015, nr 4.

Turvey B.E., *Criminal Profiling: An Introduction to Behavioral Evidence Analysis*, San Diego 2002.

Wasiak M., *Profilowanie kryminalne i lingwistyka kryminalistyczna jako multidyscyplinarne metody typowania sprawców przestępstw*, „Security, Economy & Law” 2016, nr 2(XI).

Wielki R., *Typy kryminalistycznej analizy informacji*, „Prokuratura i Prawo” 2022, nr 1.

Źródła internetowe

Szkudlarski M., *Jak profiluje się przestępców*, 2019, <https://studia.pl/jak-profiluje-sie-przestepcow/>